

УДК 378.2

*Лілія Сушенцева, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та соціального управління
Ганна Шевчук, кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки та соціального управління
Любов Дольнікова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціального управління
Національного університету "Львівська політехніка"*

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

У статті обґрунтовано, що зміни в економічному і суспільно-політичному житті країни значно підвищили вимоги до професійно-особистісного розвитку викладача і актуалізували проблему професійної мобільності педагога. Визначено сутність професійної мобільності педагога. Доведено, що професійну мобільність варто розглядати з точки зору компетентнісного підходу.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, конкурентоздатність, педагог, ринок праці.
Літ. 5.

*Лилия Сушенцева, доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики и социального управления
Анна Шевчук, кандидат исторических наук, доцент
кафедры педагогики и социального управления
Любовь Дольникова, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры педагогики и социального управления
Национального университета "Львовская политехника"*

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГА КАК УСЛОВИЕ ЕГО КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НА СОВРЕМЕННОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ

В статье обосновано, что изменения в экономической и общественно-политической жизни страны значительно повысили требования к профессионально-личностному развитию преподавателя и актуализировали проблему профессиональной мобильности педагога. Определена сущность профессиональной мобильности педагога. Доказано, что профессиональную мобильность следует рассматривать с точки зрения компетентностного подхода.

Ключевые слова: мобильность, профессиональная мобильность, конкурентоспособность, педагог, рынок труда.

*Liliya Sushentseva, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Pedagogy and Social Management Department
Anna Shevchuk, Ph.D. (History), Associate Professor of the Pedagogy and Social Management Department
Lyubov Dolnykova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy and Social Management Department
National University "Lviv Polytechnic"*

THE PROFESSIONAL TEACHER'S MOBILITY AS A CONDITION OF COMPETITIVENESS ON THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES

The article substantiates that the changes in the economic and socio-political life of the country significantly increased the requirements of professional and personal development of the teacher and actualized the issue of vocational teacher mobility. The article stresses on the essence of the professional teacher mobility. It is proved that professional mobility should be considered from the point of view of the competence approach.

Keywords: mobility, professional mobility, competitiveness, the teacher labor market.

Актуальність дослідження. Структурна перебудова економіки країни, прискорене впровадження нових технологій у виробництво та низка інших факторів обумовили виникнення професійно-трудового середовища, в умовах якого людина впродовж своєї професійної діяльності може бути вимушеною неодноразово змінювати не лише місце своєї роботи, але й професію, тобто сучасному працівнику повинна бути притаманне

така якість як професійна мобільність. Тому в умовах ринку праці виникає об'єктивна необхідність у формуванні в людині готовності до неодноразового здійснення вибору нової професії.

Поряд з появою ринку праці, виник ринок освітніх послуг, основними характеристиками якого виступають гнучкість, мінливість, висока інноваційна динаміка, нові, не артикульовані раніше, вимоги до педагогів. Серед них: готовність

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

до неперервної самоосвіти і удосконалення професійної кваліфікації, ділової комунікації, співробітництва, дій у нестандартних і невизначених ситуаціях, здатність приймати відповідальні рішення, критично мислити, керувати власною поведінкою і поведінкою та діяльністю інших, уміти працювати з різними джерелами інформації і ефективно поводитися в конкурентному середовищі, незважаючи на негативні фактори. Зазначимо, що сучасні вимоги до випускників вишів формулюються не тільки і не стільки у форматі “знань”, скільки в термінах способів діяльності (“уміння”, “здатність”, “готовність”). Таким чином, мова йде про особливі результати системи вищої освіти, в межах яких знання виступають необхідною, але недостатньою умовою досягнення необхідної якості освіти, а про професійну компетентність, як основу професійної мобільності та її складові: спеціальні професійні і ключові компетенції.

Постановка проблеми. Виникнення нових соціально-економічних відносин в Україні викликало необхідність перебудови не тільки всіх соціальних інститутів, але й такої важливої галузі як освіта. Водночас зміни в економічному і суспільно-політичному житті країни значно підвищили вимоги до професійно-особистісного розвитку викладача.

Сучасному суспільству потрібен педагог, який би був готовий швидко адаптуватися до нових умов праці, швидко перенавчатися, здатний брати на себе відповідальність, тобто професійно мобільний. З урахуванням цього посилилась значимість і роль професійної підготовки педагогічних кадрів у вирішенні даної проблеми.

Основна частина. На актуальність проблеми вказують положення, обгрунтовані філософами В. Кременем та В. Ільїним щодо того, що сучасна цивілізація входить в епоху особливого типу прогресу, специфіка якого полягає в значному посиленні нового джерела розвитку. Його сутність – у нових технологіях виробництва і генерування знань, обробки інформації та символічної комунікації. Виникає нова антропосоціальна структура, обумовлена становленням нового способу розвитку людської цивілізації, яку по праву називають *техногенною*. Її характерні риси – самоорганізація, саморозвиток і креативне мислення мають винятково важливе методологічне значення для педагогічної науки. Вони безпосередньо стосуються освіти, головна мета якої – творення людини, здатної бути адаптованою в умовах життєдіяльності у XXI ст., протистояти новим викликам [3].

На думку академіка Н.Г. Ничкало, уміння

протистояти новим викликам потребує прогностичності, інноваційності, високої професійності, глибокого бачення процесів, що відбуваються у нашому суспільстві на початку XXI століття. Лише в системній діяльності на всіх рівнях, органічній єдності професійно-педагогічної дії можна досягати того високого цивілізаційного рівня, якого потребує сучасна доба [4].

Тож, бачимо, що сьогодні глибокого дослідження вимагає зовсім нове педагогічне явище – “професійна мобільність”. Варто зауважити, що людина не народжується мобільною і навіть не стає нею сама по собі. І якщо в суспільстві мобільність не є панівною якістю для більшості, тоді держава (влада), що відповідальна за вирішення загальних проблем, повинна мотивувати населення до мобільності, заохочувати її прояв, активізувати рушійні до неї сили. Адже, “умови гри” змінюються практично щодня. У результаті, навіть протягом життя одного покоління, можуть відбуватися конструктивні перебудови економіки. Тому треба бути готовим до того, що одержаної первинної освіти буде не досить і доведеться протягом життя постійно доучуватися й переучуватися відповідно до розвитку виробництва та цільового компонента професійної підготовки, реалізованого в навчальній діяльності [5].

Що ж заважає нам змінюватися? Стереотипи? Внутрішні страхи? Що допоможе від цього позбавитись? Як не парадоксально це звучить, але самовдосконалення – це єдине, що може нам допомогти. У зв'язку з цим, є підстави говорити про кризу знаннево-освітньої парадигми, пов'язаної зі зміною самого феномена знання та його співвідношення із суспільною практикою: добування інформації стає пріоритетною сферою професійної діяльності людини й умовою існування сучасного виробництва. Значний потік інформації, що застаріває швидше, ніж учень закінчить школу чи студент вищий навчальний заклад, уже неможливо “втиснути” у зміст навчальної програми. За таких умов знанневе навчання стало втрачати сенс.

В умовах ринкового суспільства, зокрема, суспільства, що переживає трансформацію, суспільства, більша частина населення якого обтяжена матеріальними проблемами, мобільність стає умовою виживання й досягнення успіху.

Сучасна соціокультурна модель освіти висуває особливі вимоги до педагога, тому необхідно переглянути його професіограму, увести до неї положення про мобільність кадрів. Мобільність – це інтеграційна якість особистості, що характеризує її здатність швидко міняти свій

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

статус або положення в соціальному, культурному чи професійному середовищі. Вона включає різні види. Але найбільш актуальними для становлення професіоналізму педагога є культурна, професійна і педагогічна мобільність.

Культурна мобільність педагога, на наш погляд, – це, перш за все, здатність самостійно і вільно мислити і оцінювати події, творчо сприймати навчальні програми і пропоновану інформацію, здатність до критичного мислення, уміння знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях, уміння передбачати характер і хід змін, як в галузі, що вивчається, так і в суспільному розвитку.

Педагогічна мобільність – це здатність педагога організувати співдіяльність з іншими суб'єктами освітнього процесу (учнями, їх батьками, колегами, адміністрацією) відповідно до мети і завдань сучасної концепції освіти, цінностей світової, вітчизняної, регіональної і національної культури, реалізуючи свою соціокультурну і соціально-професійну компетентність, у тому числі в процесі осмислення і прогнозування результатів суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яку педагог організовує.

Професійна мобільність як частина соціальної мобільності може бути представлена вертикальними і горизонтальними сходами в становленні кар'єри. Вертикальна педагогічна мобільність неможлива без таких якостей педагога, як, гнучкість, здатності розмірковувати, рефлексувати, приймати активну соціокультурну позицію. Вертикальна мобільність – це рух по адміністративних сходах, у галузі освіти. Наприклад: учитель, заступник директора, директор, директор департаменту освіти.

Горизонтальна – це рух по підвищенню професійної майстерності, визнаної і оціненої соціумом. Наприклад: викладач 1 категорії, вищої категорії, переможець професійного конкурсу “Викладач року” тощо.

Професійна мобільність спирається на педагогічну культуру і професійну компетентність. Сучасні вчені велику увагу приділяють проблемі компетентності, що забезпечує педагогу продуктивне професійне функціонування і пропонують різні моделі.

На думку науковців, компетентний педагог повинен володіти наступними компетентностями: *когнітивною* (професійно-педагогічна ерудиція); *психологічною* (емоційна культура і педагогічна гострозорість); *комунікативною* (знання культури спілкування і педагогічного такту; знання структури і закономірностей спілкування; знання видів і стилів педагогічного спілкування; знання

особливостей спілкування в системах: “учень-педагог”, “учень-учень”, “педагог-батьки”, “педагог-педагог”, “педагог-адміністратор” та ін., усвідомлення переваг і недоліків власного володіння мовою, мімікою і пантомімікою); *риторичною* (професійна культура мови); *професійно-технологічною* (технології і методики навчання і виховання); *професійно-інформаційною* (моніторинг і діагностика результатів навчання і виховання); *виробничо-технологічною* (готовність до самостійного виконання професійних дій, пов'язаних з управлінням, забезпеченням та участю викладача в навчальному процесі через організацію навчальної праці учнів на уроці); *прогностично-цільовою* (знання вимог до рівня підготовки учнів з того чи іншого предмета, або конкретного предмета, який веде викладач; знання видів дидактичних, виховних і розвиваючих цілей; знання способів постановки діагностичних цілей навчання і виховання); *спеціально-наочною* (знання змісту навчального предмета, що викладається, його місце і роль в структурі підготовки школяра; володіння технікою, технологічним устаткуванням і інструментом, що використовується у процесі навчання, тобто засобами навчання); *соціально-професійною* (знання принципів формування (відбору) змісту освіти і навчання; знання правових норм відбору змісту освіти, який визначається законами у галузі освіти); *дидактико-технологічною* (володіння технологіями дидактичної діяльності у процесі навчання; здатність перетворювати і створювати в своїй діяльності певні технології навчання); *методичною* (володіння засобами, методами і формами організації навчання і пізнавальної діяльності учнів на уроці; володіння засобами, методами і формами виховання; володіння технологіями навчання; здатність розробляти навчально-плануючу, методичну і виховну документацію); *регламентно-нормативною* (знання принципів і правових норм організації процесу освіти, які визначаються нормативними документами); *біографічною* (знання основних відомостей з біографії учня, необхідних для організації особистісно орієнтованого навчання і виховання; знання способів зібрання необхідної для роботи викладача біографічної інформації про учня; володіння методикою обробки і фіксації біографічної інформації про учня); *акмеологічною* (акмеологія – найвищий ступінь розвитку; знання акмеологічних закономірностей навчання учнів, і керівництво ними у власній професійно-педагогічній діяльності; володіння способами самопізнання); *діагностичною* (знання критеріїв

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

і показників навченості; знання критеріїв і показників вихованості; володіння методами, засобами і формами дидактичної діагностики і діагностики вихованості; володіння технологією моніторингу навчання і виховання); *управлінською* (знання теоретичних основ управління: структури самокерованої системи і видів зв'язків в ній; знання функцій управління і способів їх практичної реалізації в процесі навчання і виховання; сформовані уявлення про педагогічний менеджмент як про науку і мистецтво); *аутопсихологічною* (володіння способами, методами, засобами і формами самопізнання; здатність до адекватної самооцінки; знання особливостей власної діяльності; здатність до саморегуляції і самовідновлення); *рефлексивною* (здатність до самовизначення, самоаналізу, критичного самооцінювання, самостимулювання, самореалізації, самоорганізації, контролю діяльності з самоосвіти); *педагогічною* (володіння базовими психолого-педагогічними знаннями та уміннями, що забезпечують успішність розв'язання виховних завдань; володіння сукупністю якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності); *соціально-особистісною* (розуміння та сприйняття етичних норм поведінки стосовно інших людей; здатність до критики і самокритики; креативність і здатність до системного мислення; активність і комунікабельність; наполегливість у досягненні мети; толерантність; розуміння необхідності гуманного ставлення до учнів; здатність виявляти проблеми, самостійно визначати завдання і шляхи їх вирішення); *соціально-педагогічною* (володіння технологіями і способами планування і реалізації професійної кар'єри, методами самоуправління діяльністю; здатність брати на себе відповідальність; здатність до співробітництва; толерантність до різних етнокультур; здатність узгоджувати особисті інтереси з інтересами і потребами навчального закладу і суспільства); *професійно-педагогічною (здатності: створювати комфортне навчальне середовище; забезпечувати психологічно комфортний мікроклімат в учнівському колективі; виявляти і враховувати індивідуальні особливості учнів; здійснювати діагностику психофізіологічних особливостей учнів та враховувати їх результати при організації навчання і виховання; обґрунтовувати практичні рішення щодо ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності учнів; забезпечувати високий рівень культури і організації педагогічної діяльності; управляти педагогічним спілкуванням та добирати техніки організації контакту; застосовувати комп'ютерну техніку на*

інформаційні технології навчання у процесі навчання; організувати самостійну роботу учнів; здійснювати дослідно-експериментальну, рефлексивно-творчу діяльність; застосовувати сучасні принципи, форми, методи навчання і виховання; критично аналізувати власну професійну діяльність та роботу інших; здійснювати програми саморозвитку); *спеціалізовано-професійною (здатності: використовувати методи психодіагностики міжособистісних стосунків у класі; застосовувати педагогічні й психологічні техніки ефективної комунікації у роботі з учнями); фасилітативною – мати розвинуті педагогічні здібності (емпатія, рефлексія та ін.) здатність актуалізувати життєвий досвід учнів в процесі навчання; **готовність** до стимулювання розвитку особистісного потенціалу учнів як суб'єктів пізнавальної діяльності: усвідомлення і прийняття системи цінностей учня; володіння фасилітативною технологією; здатність до самоаналізу і самооцінювання власної діяльності і поведінки, а також діяльності і поведінки учнів; особистісна модель педагогічної взаємодії з учнями; діалогова позиція педагога і учнів; реалізація творчих потреб учнів; створення ситуації успіху для кожного учня; використання виховного потенціалу навчальних предметів; педагогічна підтримка учнів; сприяння особистісно-емоційному включенню учнів у навчально-виховний процес; надання учням можливості прояву відповідальності і самостійності).*

Таким чином компетентний педагог – це фахівець, що володіє психолого-педагогічними та предметними (фаховими) знаннями, опанував професійними уміннями, здатний не лише проектувати свою власну діяльність, але й управляти педагогічним процесом, чутливо реагуючи на будь-які його зміни. *А це можливо лише за умови сформованості такої якості як професійна мобільність.*

Якщо говорити про освітню мобільність, то вона припускає здатність індивіда вчитися взагалі й вчитися нового зокрема. Для того, щоб повною мірою використати весь потенціал педагога, необхідно ще в стінах вищого педагогічного навчального закладу сформувані професійно мобільного викладача, який потім у процесі майбутньої педагогічної діяльності буде розвивати набуті якості професійної мобільності. Адже сьогодні потрібні не тільки добре професійно підготовлені вчителі, а й педагоги, що можуть і бажають вчитися й пристосовуватися до нових умов. Тому одним із найважливіших завдань

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

сучасної вищої освіти є завдання так модернізувати зміст і форми навчально-пізнавальної діяльності, збагативши їх рекомендованими наукою педагогічними технологіями, щоб вони всебічно сприяли розвитку професійної мобільності майбутнього педагога, а отже і високій ефективності його педагогічної діяльності.

Інноваційність життя, притаманна сучасному суспільству, спонукає до врахування його тенденцій у процесі педагогічної діяльності, що передбачає оволодіння педагогами новими знаннями, технологіями, підлаштовуваннями під новий зміст навчання через зміну поглядів, інтересів, цінностей, а також кількісними і якісними змінами структури його особистості. З огляду цього, сьогодні професійна мобільність відіграє надзвичайно важливу роль у сучасному суспільстві, адже вона прямо пов'язана з рівнем професійної адаптації.

Поняття “професійна мобільність” досить ємне і неоднозначне. У психологічному словнику воно визначається як здатність і готовність особи досить швидко і успішно опанувати нову техніку і технологію, набувати необхідних знань і умінь, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності. Стосовно педагогічної освіти це означає, що підготовка викладачів ще на рівні освітніх цілей має бути орієнтована на формування у них професійної готовності до зміни свого професійного статусу, вільного “географічного” переміщення в професійній сфері, освоєнню нових професійних “територій” тощо.

Як зауважує Б. Ігошев, характерна для професійної компетентності спрямованість на конкретну професійну діяльність в певному сенсі суперечить сутності професійної мобільності, яка, навпаки, передбачає готовність фахівця до зміни (і, можливо, неодноразової) сфери професійної діяльності. І очевидно, що ця готовність теж повинна спиратися на фундамент певних особистісно-професійних якостей і властивостей. Далеко не будь-яка людина може бути в сучасному суспільстві професійно мобільною, залишаючись при цьому професіоналом, якого цінують оточуючі, а також цілісною самозадоволеною особистістю, не схильною до різного роду “корозій” і саморуйнування. Всім відомо, що для дуже багатьох людей необхідність міняти місце роботи, а тим більше професію, стає важким психологічним випробуванням. Непоодинокі й випадки, коли непоганий практик, піднімаючись кар’єрними сходами, стає поганим керівником [1, 38 – 39].

Розвиток професійної мобільності педагога відбувається інтенсивніше, якщо в навчальному закладі організована робота з педагогами: створена система моніторингу, самоосвіти; є школа молодого педагога; тимчасові творчі групи; методичні об’єднання вчителів; існує система заохочення.

Моніторинг надає інформацію для ухвалення стратегічних і тактичних рішень. Крім того, моніторинг професійної діяльності педагога є основною формою і методом роботи самого викладача. Діяльність суб’єктів моніторингу носить накопичувальний і аналітичний характер. Зміст моніторингу відображає інформацію про рівень професіоналізму педагога. Вироблення тієї або іншої стратегії визначається тим, над якою темою працює в даний момент навчальний заклад.

Самоосвіта викладача ефективніше в тому випадку, якщо вона пов’язана не лише з вузько дидактичними цілями, а й виходить з ідеї його всебічного розвитку як особистості. Чим активніше викладач використовує інформацію для власного особистісного розвитку, тим більшим буде її “педагогічний вихід”, тим більше інформація перетворюється на засіб виховної дії педагога. І навпаки, прагнення до прямого перенесення інформації в діяльність, без особистого її переосмислення, обмежує використання інформації в роботі з учнями чи студентами.

Отже, цільовою функцією самоосвіти є всебічний розвиток особистості педагога для забезпечення високої якості навчання і виховання учнів та студентів. Викладач, який постійно і систематично займається самоосвітою, здійснює найбільш ефективний вплив на бажання учнів чи студентів опанувати знаннями та набувати відповідних умінь і навичок. Як відомо, особистий приклад педагога у всі часи вважався найважливішим засобом навчання і виховання.

Водночас, не варто забувати, що на різних етапах професійного становлення педагога як професіонала важлива роль належить самоосвіті. Система самоосвіти педагога включає наступні компоненти: установку; рефлексію; мету і завдання; проектну діяльність. Керуючим механізмом системи є установка на самоосвіту. Програма професійного зростання кожного педагога є модулем, що має мету, завдання, зміст діяльності, методи реалізації, кінцевий результат. За такої умови, працюючи за індивідуальним творчим планом, педагог значно просувається в своєму професійному зростанні.

Істотну роль в створенні оптимальних умов для самоосвіти молодого викладача відіграє школа

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

педагогічної майстерності. Організація її роботи здійснюється з урахуванням інтересів і специфічних запитів педагога, зокрема молодого, забезпечує не лише сприятливі умови для його самоосвітньої діяльності, але й вирішує деякі завдання надання йому консультативної допомоги.

Важливе місце в стимулюванні самоосвітньої діяльності педагогів належить відкритим урокам, творчим звітам перед педагогічним колективом. Істотним елементом творчого звіту педагога є захист підготовленого ним педагогічного проекту.

Важливим стимулом розвитку професійної мобільності є створення тимчасових творчих груп (ТТГ) з єдиною педагогічною ідеологією і високою мотивацією працювати спільно над загальною проблемою.

Основними чинниками успішної роботи тимчасових творчих груп педагогів є координація і постійний зв'язок, чітке планування і гнучкість в спільній роботі. Координація передбачає постійні контакти між педагогами як в організаційному, так і змістовному аспектах.

Одним із способів впливу на поведінкові установки членів педагогічного колективу і створення мотиваційного середовища є система заохочення. Системи заохочення існують давно і повсюдно. Основні форми, які пройшли випробування часом, включають: грошове заохочення; матеріальне (пілги, подарунки тощо); суспільне визнання досягнень окремого працівника; суспільне визнання досягнень колективу; особисте визнання начальства.

Вибір форми заохочення тісно пов'язаний з мотивами, на які воно спрямоване. Система стимулювання має бути побудована з врахуванням психологічних механізмів і обов'язково враховувати структуру колективу (по домінуючих мотивах, за віком тощо). Тут необхідно мати на увазі, що найважливіший компонент універсального механізму мотивації – емоційне переживання успіху-неуспіху.

Варто зауважити, що поміж ієрархії потреб людини є потреба у любові, прихильності та визнанні. Роблячи будь-що ми підсвідомо прагнемо бути визнаними, ми хочемо щоб нас помітили, до нас прислухалися, робили так як ми. Ми хочемо відчувати свою важливість для когось або у досягненні загального результату виконуваної справи. Ніколи не шкодуйте похвалити учня, студента, свого колегу, підлеглого. Не соромтесь виявляти увагу до найдрібніших деталей, позитивно схвалювати, бо найчастіше саме це є стимулом до подальшої продуктивної діяльності.

Тож, професійну мобільність доцільно розглядати як підґрунтя ефективного реагування особистості на “виклик” сучасного суспільства, своєрідний особистісний ресурс, що лежить в основі дієвого перетворення суспільного довкілля і самого себе в ньому; системне багатогранне явище, що вимагає інтегрованого, міждисциплінарного підходу щодо дослідження; внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних соціальних і професійних умовах у відповідності з власними життєвими позиціями; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем.

Поняття “навчання” педагога у системі методичної роботи означає не тільки засвоєння теоретичних знань, а й розвиток здібностей, професійних якостей і вмінь, що допоможуть настроїти його особистість як інструмент педагогічного впливу на взаємодію з колегами, учнями та батьками.

Однак, діяльність педагога полягає не тільки у наданні інформації, а й в умінні бути організатором її засвоєння, формуванні вмінь та навичок. До того ж, сучасний педагог “повинен уміти працювати зі “старим досвідом”, тобто проблематизувати його, в разі необхідності відмовитись від нього, усвідомивши в чомусь його обмеженість і недостатність.

Оскільки практика проблематизації повинна бути включена до числа актуальних завдань сучасної освіти, тому при плануванні методичних заходів з педагогами будь-якої категорії та фаху для розвитку їх професійної мобільності варто звертатися до їх життєвого і професійного досвіду і навчити з ним працювати. В повсякденній практиці це дасть педагогу (особливо молодому) змогу самостійно класифікувати педагогічні ситуації, а згодом реагувати на життєві та професійні ситуації в умовах їх невизначеності, що і буде виявом професійної мобільності та запорукою успішного професійного становлення особистості. Е. Зеєр професійне становлення особистості пов'язує з професійною діяльністю та професійною мобільністю, розуміючи його як “процес прогресивної зміни особистості під впливом соціального оточення, професійної діяльності і власної активності, направленої на

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

самовдосконалення і самоздійснення” [2]. З огляду цього, професійну мобільність педагога важливо розглядати на різних рівнях:

На рівні певних особистісних якостей (адаптивність, комунікативність, самостійність, пристосовуваність, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації і установки, соціальна пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальна рухливість). *На рівні характеристик діяльності* професійна мобільність передбачає: рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість, пластичність. *На рівні процесів перетворення:* власної особистості, діяльності, оточуючого середовища тощо [5].

Висновки. Таким чином, професійна мобільність педагога – це інтегрована якість особистості, що необхідна для її успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці; вона виявляється у готовності та здатності до: швидкої зміни завдань і видів професійно-педагогічної діяльності, інтеграції змісту суміжних навчальних дисциплін, його відповідної дидактичної обробки та майстерного викладу учням та студентам; продуктивного опанування суміжними навчальними курсами, посадами педагогічних працівників і спеціалізаціями в рамках спеціальності; опанування новими спеціальностями педагогічних працівників та змінами у своїй та суміжних галузях; творчої зміни стилю та змісту своєї діяльності у відповідності

до нових підходів у галузі своєї професії та суміжних професійних галузях; планування та здійснення саморозвитку, попередження професійних деформацій та професійного вигорання.

Подальші дослідження необхідно здійснити в напрямку порівняння формування професійної мобільності педагога в зарубіжних країнах та в Україні.

1. Игошев Б.М. *Профессиональная мобильность учителя: организационно-педагогический аспект* / Б.М. Игошев // *Известия Уральского государственного университета.* – 2008. – №56. – С. 34 – 40.

2. Зеер Э.Ф. *Профессиональное становление личности инженера-педагога* / Эдвальд Фридрихович Зеер. – Свердловск: Урал. Ун-т, 1988. – 118 с.

3. Кремень В.Г. *Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення* / В.Г. Кремень // *Педагогіка і психологія.* – 2012. – № 2(75). – С. 5 – 11

4. Ничкало Н.Г. *Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія* / Н.Г. Ничкало. – К.: Пед. думка, 2008. – 200 с.

5. Сушенцева Л. *Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика* / Лілія Сушенцева. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 439 с.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2016

“Вихователь, що стоїть на рівні з сучасним ходом виховання, почуває себе живим, діяльним членом великого організму, який бореться з нещастям та пороками людства, посередником між усім, що було благородного й високого в минулій історії людей, і поколінням новим, охоронцем святих заповітів людей, які боролися за істину і за благо. Він почуває себе живою ланкою між минулим і прийдешнім, могутнім ратоборцем істини й добра, і усвідомлює, що його справа, скромна зовні, – одна з найвизначніших справ в історії, що на цій справі ґрунтуються царства і нею живуть цілі покоління”.

*Костянтин Ушинський
педагог, кандидат юриспруденції і правознавець українського походження*

“Щоб виховати людину високого інтелекту, красиву й багату емоційно, вчитель не може обійтися без книги, без цілого світу художніх образів. Книга – велика сила, це правда, але в руках доброго вчителя, ми знаєм, ця сила подвоюється. Слава тому вчителю, який на все життя прищеплює юному серцю любов до художнього твору, до його правди, до його краси”.

*Олесь Гончар
український письменник, літературний критик, громадський діяч*

